

intermediary for funds flow between branches of economy. Modernization of stock market must be based on social justice, protection of investors, regulation, controllability, efficiency, transparency, competitiveness. Participants in the stock markets are securities issuers and investors. Intermediaries in the stock market are enterprises specializing in dealing with securities, banking institutions, investment corporations. PJSC «Settlement Center for Servicing Contracts in Financial Markets» managed to modernize its servicing technologies (to ensure the implementation of cash settlements in securities, conduct clearing activities, perform functions of central counterparty, to form a system that guarantees the fulfillment of obligations etc).

Ukrainian securities market requires changes in the following areas:

- Reduction of excessive number of stock exchanges through merges and acquisitions.*
- High fragmentation of the activities of stock exchanges and depositaries; their low interaction.*
- Insufficiency of financial instruments with high investment potential.*
- Low capitalization and liquidity.*
- insufficient transparency of information.*
- Low level of investors engagement. Investor's right are not protected sufficiently.*
- Socio-political situation and economical security are unstable.*

Ukrainian stock market needs to improve the infrastructure and functioning mechanisms. Major economic reforms are not completed at the stage of financialmarket modernization. Future prospects of the stock market development are investments into IT and technical innovations. In many countries economic activity of the stock market ensures the efficient use of the financial resources and economic growth.

Key words: *stock market, stock exchange, securities, joint-stock companies, economic security.*

Стаття надійшла 19 грудня 2017 р.

УДК 33.656.07

В. І. Фостяк

БЕЗПЕКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ: АНАЛІТИЧНЕ ПІДґРУНТЯ ТА МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ РЕАЛІЗАЦІЇ

Шляхом узагальнення та аналізу статистичних даних охарактеризовано головні параметри фінансово-господарської діяльності промислових підприємств. На основі вивчення напрацювань вітчизняних і закордонних науковців та за результатами проведеного експертного опитування визначено перелік ключових зовнішніх і внутрішніх загроз для економічної безпеки промисло-

вих підприємств. Окреслено сферу реалізації безпекової діяльності промислових підприємств, яка передбачає: збереження бізнесу, інформаційний супровід ухвалення всіх управлінських рішень у межах підприємства, ефективне використання наявних ресурсів, взаємодію зі зовнішніми суб'єктами безпеки, тобто з правоохоронними органами та недержавними організаціями, агентствами й установами, а також узгодження та досягнення пріоритетних інтересів усіх зацікавлених сторін.

Ключові слова: безпекова діяльність, економічна безпека підприємства, безпека, загроза, інтерес.

Постановка проблеми. Вітчизняні промислові підприємства здійснюють свою фінансово-господарську діяльність під впливом значної кількості ризиків і загроз, виникнення яких спричинено політичною, економічною та соціальною напруженістю. Здатність протистояти впливам дестабілізуючих чинників зовнішнього та внутрішнього середовища та досягати пріоритетних інтересів значною мірою залежить від організації безпекової діяльності. Теоретичні розробки у цій сфері, спираючись на практичний досвід і запозичення та адаптацію іноземних розробок, сьогодні не є сформовані на належному рівні. Окрім цього, існують труднощі у процесі реалізації теоретичних напрацювань на практиці через швидку зміну фактичних умов ведення бізнесу.

Стан дослідження. На розробці питань стосовно підтримки достатнього рівня економічної безпеки підприємства зосередили увагу вітчизняні та зарубіжні вчені, зокрема: Л. Абалкін, О. Ареф'єва, В. Андрійчук, О. Білорус, І. Білько, З. Варналій, О. Власюк, В. Воротін, Т. Васильців, В. Геєць, З. Герасимчук, В. Горбулін, В. Духов, М. Єрмошенко, Я. Жаліло, З. Живко, О. Захаров, В. Ковальов, Г. Козаченко, О. Ляшенко, В. Мартинюк, В. Мунтіян, Є. Олейников, Г. Пастернак-Таранушенко, В. Пономаренко, Я. Пушак, Н. Реверчук, О. Терещенко, В. Франчук, О. Черняк, М. Швець, Л. Шемаєва, С. Шкарлет, В. Шлемко, В. Шликов, О. Шляйфер, В. Ярочкін та інші.

Відаючи належне науковій і практичній значущості праць провідних учених, слід зазначити, що у сучасній науковій літературі й практиці господарювання підприємств недостатньо досліджено важливі питання здійснення безпекової діяльності в умовах промислових підприємств України.

Метою статті є розгляд основних аспектів фінансово-господарської діяльності промислових підприємств задля формування аналітичного підґрунтя поглиблення теоретико-методичних засад здійснення безпекової діяльності на підприємствах промислового сектора України.

Виклад основних положень. Важливість поглиблення наукового пізнання проблеми безпекової діяльності обумовлюється фактичними результатами діяльності промислових підприємств, експрес-аналіз яких нами здійснено на основі даних Державної служби статистики за 2010–2016 рр. [2; 4].

Найпершої уваги потребує такий аспект, як динаміка кількості підприємств (рис. 1). Важливість цього параметра визначається і наявністю сприятливого клімату для розвитку бізнесу, і, з погляду безпекової діяльності, – ступенем агресивності середовища функціонування. Фактичні дані вказують, що загальна кількість промислових підприємств у 2016 р. порівняно із 2010-им зменшилась із 47827 до 38555, тобто на 19,39%, що, безперечно, є негативним явищем. Аналіз відносних показників динаміки у розрізі виділених груп, згідно з Класифікацією видів економічної діяльності (КВЕД-2010), засвідчив, що найбільшими темпами скорочувалася кількість підприємств добувної промисловості і розроблення кар'єрів (-25,78%), далі переробної промисловості (-21,31%) та водопостачання, каналізації, поводження з відходами (-11,9%). Суттєво відмінною була динаміка кількості підприємств, які здійснюють діяльність у сфері постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря, – їх кількість зростає на 29,77%.

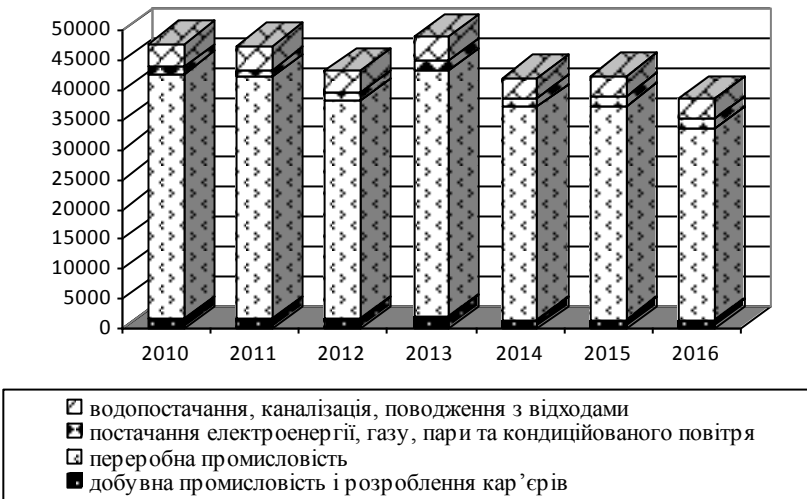
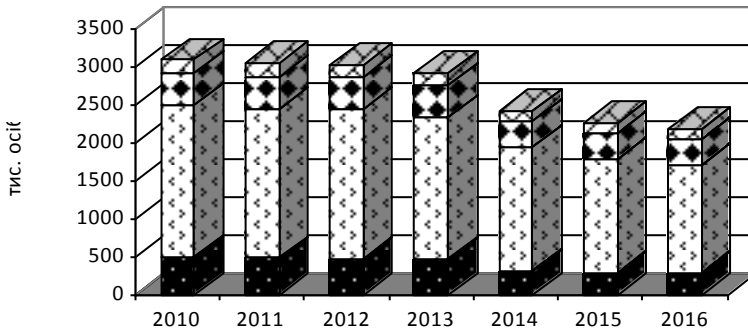

Рис. 1. Динаміка кількості промислових підприємств

Інший важливий параметр, який визначає тенденції розвитку промислових підприємств, – зміна кількості зайнятих працівників (рис. 2).

Загалом у промисловості чисельність працівників зменшилась із 3091,8 тис. осіб у 2010 році до 2176,9 тис. осіб у 2016 р., тобто на 29,59%. Якщо взяти до уваги динаміку кількості промислових підприємств та працівників, то можна дійти висновку про скорочення кадрового потенціалу, адже оптимізація чисельності трудових колективів відбулася переважно вже у 2008–2010 рр. Дослідження динаміки цього параметра розвитку промисловості у розрізі основних груп дало можливість виявити, що найістотніше скорочення в абсолютному виразі відбулося в переробній промисловості – 551,1 тис. осіб, а у відносному – в добувній промисловості і розробленні кар’єрів – 43,24%.

- ▣ водопостачання, каналізація, поводження з відходами
- постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря
- ▤ переробна промисловість
- добувна промисловість і розроблення кар’єрів

Рис. 2. Динаміка кількості зайнятих працівників

Відобразити всі аспекти господарської діяльності промислових підприємств у межах наукової статті складно, тож сконцентруємо увагу лише на двох найсуттєвіших, які характеризують величину отриманого чистого прибутку (збитку) та рівень рентабельності (збитковості) усієї діяльності.

Якщо до уваги взяти кінцевий фінансовий результат діяльності промислових підприємств (рис. 3), то помітні дві доволі відмінні тенденції: зростання частки суб’єктів господарювання, які одержали

прибуток, зокрема, у 2010 р. таких було 57,0%, а у 2015 р. – 72,6%, і одночасне збільшення величини сумарного чистого збитку – у 2015-му до 188 267,9 млн грн. У 2016-му ситуація дещо змінилась, адже частка прибуткових підприємств склала 72,5%, а кінцеве сальдо зросло до (-24724,7) млн грн. Безперечно, це поліпшення відносне, тут радше йдеться про зменшення величини сумарних збитків.

Рис. 3. Динаміка чистого прибутку (збитку) промислових підприємств

Отримані результати спонукали до більш ретельного розгляду збитковості промислових підприємств (рис. 4).

Рис. 4. Частка підприємств, які зазнали збитків, %

Загалом у промисловому секторі частка збиткових підприємств має позитивну тенденцію до зменшення: 2010 р. – 43,0%; 2011 р. – 39,2%; 2012 р. – 39,3%; 2013 р. – 37,7%; 2014 р. – 37,6%; 2015 р. – 27,4%; 2016 р. – 27,5%. Водночас, якщо до уваги взяти дві крайні часові точки досліджуваного періоду, то у 2010 р. найбільша частка збиткових підприємств була серед тих, які здійснювали постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря, – 59,4%, натомість у переробній промисловості – 41,0%. У 2016 р. ситуація докорінно змінилась, тобто було зафіксовано зменшення частки збиткових підприємств, зокрема стосовно визначених груп, відповідно, до 46,0% та 25,1%.

Інший аспект діяльності промислових підприємств – фінансове сальдо серед груп, динаміку якого продемонстровано на рис. 5. У 2010–2016 рр. найбільшого чистого збитку зазнали підприємства переробної промисловості, що можна вважати вкрай негативним фактом не лише стосовно результатів їх безпекової діяльності, але й у масштабах економічної безпеки України, адже саме переробний комплекс визначає конкурентну позицію країни на світових ринках, уможливорює отримання валюти від зовнішньоекономічної діяльності товарами, де частка доданої вартості є найбільшою.

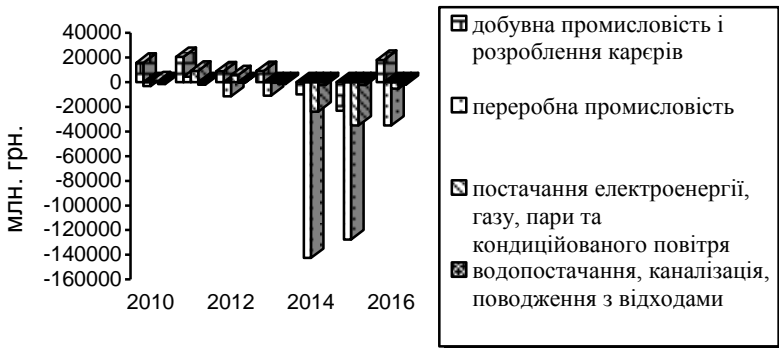

Рис. 5. Фінансовий результат (сальдо) промислових підприємств

За офіційною статистикою, поруч зі зменшенням частки збиткових підприємств відбувається зниження рівня рентабельності, який стосовно більшості виділених груп підприємств із 2014 р. переходить у збитковість (рис. 6). Зазначене знаходить підтвердження і в динаміці цього показника загалом по промисловості: 2010 р. – 0,8%; 2011 р. –

1,7%; 2012 р. – 0,2%; 2013 р. – (-0,3%); 2014 р. – (-9,4%), 2015 р. – (-7,7%), 2016 – (-1,0).

Рис. 6. Рівень рентабельності (збитковості) усієї діяльності промислових підприємств, %

Якщо ж визначити динаміку розглянутого показника у розрізі основних груп, то доречним буде висновок, що у 2016 р., тобто на кінець досліджуваного періоду, збитковим є вітчизняне промислове виробництво. Попри зазначене, 2016-ий можна назвати переломним, адже наявним є зниження рівня збитковості, а стосовно добувної промисловості – рентабельність сягнула 6,1%. Водночас, зважаючи на те що за кількістю підприємств та чисельністю задіяних на них працівників переробна промисловість посідає чільне місце, нами було додатково розглянуто динаміку рентабельності (збитковості) всієї діяльності у розрізі її окремих галузей (рис. 7).

Збитковим у 2010–2016 рр. було виробництво хімічних речовин і хімічної продукції та металургійне виробництво, що свідчить про глибоку фінансову кризу в цих галузях, недостатню увагу забезпеченню фінансової безпеки та необхідність удосконалення безпекової діяльності кожного суб'єкта господарювання.

Узагальнюючи результати аналітичного дослідження, доцільно підкреслити, що зменшення кількості підприємств, вагома частка серед них збиткових та низький рівень рентабельності усієї діяльності

вказують на недостатню увагу представників підприємницьких кіл до забезпечення безпеки власного бізнесу.

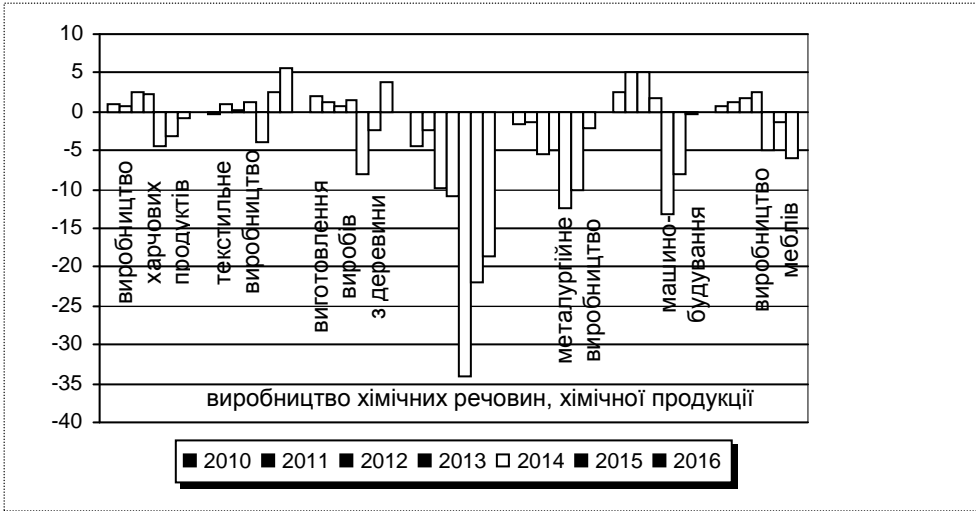

Рис. 7. Рівень рентабельності (збитковості) всієї діяльності підприємств переробної промисловості (вирірково), %

Проведене експертне опитування, респондентами якого стали власники, директори та керівники основних підрозділів промислових підприємств, виявило, що фактично процес забезпечення економічної безпеки обмежується окремими доповненнями до посадових обов’язків керівного складу та діяльністю внутрішньої охорони, тобто силовим захистом майна, яке перебуває на території.

За результатами узагальнення наукового доробку [1; 3; 5] та проведеного опитування визначено перелік найсуттєвіших внутрішніх і зовнішніх загроз для економічної безпеки промислових підприємств.

Отже, до основних внутрішніх загроз належать:

- висока плинність кваліфікованих кадрів;
- морально та фізично зношене устаткування;
- дефіцит власних оборотних коштів;
- низька ліквідність активів;
- залежність від зовнішніх джерел фінансування;
- невідповідність продукції потребам ринку;
- збитковість операційної діяльності.

Перелік зовнішніх загроз охоплює:

- низьку купівельну спроможність населення;
- високий рівень конкуренції з боку іноземних товаровиробників;
- відсоткові ставки за кредитами комерційних банків;
- протиправну діяльність представників органів влади;
- злочинну діяльність кримінальних структур та конкурентів;
- складнопрогнозовані зміни в економічній політиці держави;
- стан грошової та фінансово-кредитної системи.

Доречно зазначити, що цим переліком не можна обмежити негативний вплив зовнішнього та внутрішнього середовища. Тимчасом його зміст доводить, що поточні пріоритети, які домінують у безпековій політиці більшості вітчизняних промислових підприємств, є хибними, а результати виражаються у зниженні рівня економічної безпеки та появі ознак кризового стану.

На наш погляд, в такому разі доцільно говорити не лише про необхідність врахування безпекового аспекту в ухваленні кожного управлінського рішення, що неможливе без відповідного інформаційного підґрунтя, яке має бути результатом роботи суб'єкта безпеки, але й про зростання пріоритетності безпекової діяльності загалом. Окрім цього, якщо виходити з позиції, що результативність бізнесу за ринкових умов господарювання залежить не лише від ефективності операційної діяльності, але й здатності зберегти підприємство від негативної дії зовнішнього та внутрішнього середовища, то безпекову діяльність (як засвідчує сьогодні практика) не можна вважати другорядною. Ба більше, і результати операційної діяльності значно можуть залежати від ефективності дій суб'єктів безпеки, адже одне із провідних завдань економічної безпеки передбачає здійснення заходів із виявлення резервів для ефективнішого використання усіх наявних ресурсів.

Окрім збереження бізнесу, інформаційного супроводу прийняття усіх управлінських рішень у межах підприємства та ефективного використання наявних ресурсів, до сфери безпекової діяльності доцільно віднести реалізацію заходів із взаємодії зі зовнішніми суб'єктами безпеки, тобто правоохоронними органами та недержавними організаціями, агентствами й установами, а також узгодження та досягнення інтересів. Останнє є особливо складним, адже інтереси власників, керівництва та персоналу підприємства, а також громади, місцевих органів влади та бізнес-середовища суттєво різняться, а такі відмінності спричиняють виникнення викликів, ризиків і загроз.

Вважаємо за доцільне наголосити, що проблема безпекової діяльності вітчизняних підприємств, зокрема промислових, недостатньо мірою розглянута як засаднича при започаткуванні, розвитку та збереженні бізнесу. Тож це вимагає активізації наукового пошуку у сфері розроблення теоретико-методичних засад реалізації безпекової діяльності підприємств у промисловому секторі національної економіки.

Висновки. Фінансово-господарська діяльність промислових підприємств у 2010–2016 роках характеризується скороченням кількості суб'єктів господарювання, зменшенням їх кадрового потенціалу, незадовільним рівнем фінансових результатів унаслідок вагомої частки збиткових підприємств і сумарної величини збитків, що можна вважати негативним результатом впливу зовнішніх та внутрішніх загроз. Доведено, що не лише протидія загрозам, але й започаткування та розвиток бізнесу повинні здійснюватися із врахуванням безпекового аспекту. Безпекова діяльність за своєю пріоритетністю для промислових підприємств не повинна поступатися операційній.

Стан теоретичних розробок стосовно безпекової діяльності та фактичне їх застосування на промислових підприємствах вимагає подальшого поглибленого дослідження в напрямі розроблення концепції управління безпековою діяльністю підприємств промислового сектора національної економіки.

1. Антикризисні технології в управлінні економічною безпекою підприємства: монографія / М. М. Караїм, В. В. Мартинів, А. М. Штангрет та ін.; за заг. ред. А. М. Штангрета. – Львів: Укр. акад. друкарства, 2016. – 250 с.

2. Діяльність суб'єктів господарювання: зб. стат. / за ред. М. С. Кузнецової. – К.: ТОВ «Видавництво «Консультант», 2017. – 588 с.

3. Живко З. Б. Економічна безпека підприємства: сутність, механізми забезпечення, управління: монографія / З. Б. Живко. – Львів: Ліга-Прес, 2012. – 256 с.

4. Статистичний щорічник України за 2016 рік: за ред. І. М. Жук. – К.: Державна служба статистики України, 2017. – 574 с.

5. Франчук В. І. Загрози корпоративній безпеці як об'єкт дослідження / В. І. Франчук // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – № 9. – С. 148–156.

Фостяк В. И. Безопасностная деятельность промышленных предприятий: аналитические основы и методические принципы реализации

Путем обобщения и анализа статистических данных охарактеризованы ключевые параметры финансово-хозяйственной деятельности промышленных предприятий. На основании изучения наработок отечественных и зарубежных ученых и по результатам проведенного экспертного опроса

определен перечень важнейших внешних и внутренних угроз экономической безопасности промышленных предприятий.

Определена сфера реализации безопасностной деятельности промышленных предприятий, включающая сохранение бизнеса, информационное сопровождение принятия всех управленческих решений в пределах предприятия, эффективное использование имеющихся ресурсов, взаимодействие с внешними субъектами безопасности, в частности с правоохранительными органами и негосударственными организациями, агентствами и учреждениями, а также согласование и достижение приоритетных интересов всех задействованных сторон.

Ключевые слова: *безопасностная деятельность, экономическая безопасность предприятия, безопасность, угроза, интерес.*

Fostiak V. I. Safe activity of industrial enterprises: analytical and methodological basis for implementation

Domestic industrial enterprises carry out their financial and economic activities under the influence of a significant number of risks and threats, the emergence of which is caused by political, economic and social tensions.

The importance of deepening scientific knowledge of the problem of safety of activities is determined by the actual results of the activities of industrial enterprises, the rapid analysis of which we carried out based on the data of the State Statistics Service for 2010–2016.

The results of the analytical study indicate a reduction in the number of enterprises, a significant proportion of them are loss-making and a decrease in the level of profitability of all activities, indicates insufficient attention of representatives of the business community to the security of their own business. An expert poll was carried out, the respondents of which were owners, directors of enterprises and heads of the main subdivisions of industrial enterprises made it possible to find out that in fact the process of ensuring economic security is limited to certain additions to the duties of the executive staff and internal security activities, that is, the power protection of property located on the territory.

The results of the generalization of the scientific heritage and the survey conducted allowed us to determine the list of the most significant internal and external threats to the economic security of industrial enterprises. Thus, the key threats are: high turnover of qualified personnel; mentally and physically worn out equipment; shortage of own working capital; low liquidity of assets; dependence on external sources of funding; non-compliance of products with market requirements; unprofitableness of operational activity.

External threats can be determined by such a combination: low purchasing power of the population; high level of competition from foreign producers; interest rates on loans from commercial banks; illegal activity of representatives of government bodies; criminal activity of criminal structures and competitors; difficulty predicted changes in the economic policy of the state; the state of the monetary and financial-credit system.

The sphere of realization of safety of activity of industrial enterprises is defined, which includes: preservation of business, information support of taking all

managerial decisions within the enterprise, effective use of available resources, interaction with external security subjects, that is law enforcement agencies and non-governmental organizations, agencies and institutions, and achieving the priority interests of all stakeholders.

We consider it expedient to emphasize that the problem of the security activities of domestic enterprises, in particular industrial ones, has not been adequately considered as key in the establishment, development and preservation of business, it requires the intensification of scientific research in the development of theoretical and methodological foundations for the implementation the safety of enterprises in the industrial sector of the national economy.

Key words: *safety activity, economic security of the enterprise, security, threat, interests.*

Стаття надійшла 22 грудня 2017 р.